

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Mäkinen, Katja

Title: Kansalaisten osallistuminen ja eurooppalainen identiteetti EU-asiakirjoissa

Year: 2012

Version:

Please cite the original version:

Mäkinen, K. (2012). Kansalaisten osallistuminen ja eurooppalainen identiteetti EU-asiakirjoissa. *Kansalaisyhteiskunta*, 3(2), 146-169. <http://kans.jyu.fi/lehti/numero-2-2012>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

ARTIKKELIT

KANSALAISTEN OSALLISTUMINEN JA EUROOPPALAINEN IDENTITEETTI EU-ASIAKIRJOISSA

Katja Mäkinen*

Aluksi: Identiteettien tulkinta ohjelmateksteissä

Identiteetti ja sen tuottaminen on keskeistä EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriasiakirjoissa. Tässä artikkelissa tarkastelen, miten niissä muotoillaan identiteettiä kansalaisten osallistumisesta keskusteltaessa.¹ Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (2005, 29–31) nivoo osallistumisen ja identiteetin eksplisiittisesti toisiinsa Kansalaisten Eurooppa -ohjelmaa kommentoidessaan. Komitea valittelee kansalaisten ja EU:n välistä pitkää etäisyyttä, ja kutsuu tilannetta ”samastumis- ja osallistumiskriisiksi”. Nimitys ja komitean sitä koskeva keskustelu tekee näkyväksi sen, että unionikansalaisuus on suhde, jossa on kyse sekä osallistumisesta että identiteetistä.

Tarkasteltava aineisto koostuu Euroopan unionin asiakirjoista, joita EU:n eri toimielimet ovat laatineet EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmista vuosina 1994–2007. Aineisto sisältää kolme kansalaisuusohjelmaa ja viisi kulttuuriohjelmaa. Kutakin ohjelmaa koskien aineistoon on valittu komission tekemät ohjelmaehdotukset ja parlamentin tai parlamentin ja neuvoston yhdessä tekemät päätökset sekä Euroopan parlamentin, Euroopan unionin neuvoston, Alueiden komitean ja Talous- ja sosiaalikomitean antamia asiakirjoja prosessin alku- ja päätepisteen väliltä.

---

* *YTT Katja Mäkinen on tutkija Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella Jyväskylän yliopistossa. Email: katja.a.p.makinen@jyu.fi*

Euroopan unioni ohjeistaa kansalaisten toimintaa monin tavoin ohjelmillaan. Koska aineistoni asiakirjoissa on kyse kansalaisuuteen ja kulttuuriin liittyvän toiminnan raamittamisesta ja mahdollistamisesta, niitä voidaan pitää osana yhä suositumpaa kansalaisten aktivointigenreä. Samanlaisia papereita tuotetaan hallinnon kaikilla tasoilla demokratian nimissä, ja aktiivisten kansalaisten tuottaminen onkin yksi Mitchell Deanin (1999, 17) mainitsemista hallinnan tavoitteista. Yksi aineistoni kansalaisuusohjelmista on nimeltäänkin ”toimintaohjelma aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi”.

Tutkimuksen kohteena olevat ohjelmatekstit voidaan ymmärtää vallankäytöksi jo nimensä mukaisesti, sillä ohjelmillahan ohjelmoidaan, ohjeistetaan ja ohjataan (sanan etymologiasta katso Aarnio 1998, 9). Kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmilla luodaan raamit sille, minkälaista toimintaa tuetaan. Mitchell Dean (1999, 211) määrittelee ohjelman yhdeksi hallinnallisen rationaliteetin aspektiksi. Hänen määritelmänsä mukaan ohjelmat ovat eksplisiittisiä, suunniteltuja pyrkimyksiä uudistaa tai muuttaa käytäntöjen regiimejä suuntaamalla niitä uudelleen tiettyjä tavoitteita kohti tai liittämällä niihin tiettyjä tarkoituksia.

Ohjelmatekstit eivät pelkästään ohjeista tulevaa toimintaa, vaan toiminnallisuus on jo kielessä (katso myös Palonen 1997, 24–25; Pekonen 1995, 26). Eeva Aarnion (1998) mukaan puolueohjelmat ovatkin poliittisia tekoja itsessään. Tavoitteeni ei ole tutkia, mitä reaalisia tekoja EU-asiakirjat edeltävät tai seuraavat, vaan tutkin tekstiä toimintana – kansalaisuuden ja kulttuurin diskursiivisena tuottamisena. Ohjelmatekstejä voidaan itsessään pitää tekoina siksi, että niihin on kielen avulla kirjoitettu intentioita (Aarnio ja Kanerva 1995, 1; Pekonen 1991, 43–44; katso myös Koselleck 1979, 211–212; Wittgenstein 1980, 46). Tutkin siis tekoja sanoissa, sillä käsitän retoriikan tutkimuksen näkökulmasta asiakirjojen kielenkäytön vakuuttamiseksi, jolla nimetään, luokitellaan, merkityksellistetään ja luodaan puhuttavia asioita. Tutkimani asiakirjat ovat tekoja, joiden kautta levitetään sanastoja ja käsityksiä EU-byrokratian sisällä ja sen ulkopuolella. Niissä otetaan määrittelyvalta itselle ja käytetään ja tarjotaan tietynlaisia argumentatiivisia ja retorisia kielen resursseja, joilla maailmaa voi jäsentää ja luokitella. Tässä artikkelissa tarkastelen EU-asiakirjoja identiteettien tuottamista koskevinä tekoina. Identiteettien diskursiivinen tuottaminen on tutkimuskohde, jonka kautta diskursiivisia ja kielellisiä lähestymistapoja on alettu soveltaa EU-tutkimukseen 2000-luvun taitteesta lähtien (Christiansen, Jörgensen ja Wiener 2001; Risse 2004a; Waever 2004).

EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmiä koskevat asiakirjat voidaan sijoittaa tekstilajiltaan samaan luokkaan puolueohjelmien kanssa. Friedrich Engelsin (1959, 34) mielestä puolueen ”ohjelma on aina julkinen lippu, ja ulkomaailma arvostelee puoluetta tämän lipun mukaan”. Myös virallisia asiakirjoja voidaan

mielestäni pitää tällaisina lippuina, joilla on suurta symbolista merkitystä ja joiden perusteella arvioidaan sitä organisaatiota, jota teksti edustaa.

Kyösti Pekonen (1995, 25–26) näkee puolueohjelmien yhtenä tehtävänä sen muotoilemisen ja esiin tuomisen, keitä ja minkälaisia toimijoita ”me” olemme, tai oman identiteetin uudelleenmäärittelyn ja yhtenäisyyden vahvistamisen varsinkin kriisitilanteissa. Tärkeää on tällöin vahvistaa ja toistaa yhteisiä periaatteita ja jättää erimielisyyttä lisäävät tekijät ohjelmien ulkopuolelle. Yhteisten periaatteiden toisteleminen ja erimielisyyksistä vaikeneminen on tyyppillistä myös aineistoni asiakirjoissa. Kaikki yhteisöt ovat aina kuviteltuja, ja vaikka yhteisö koostuisikin lihaa ja verta olevista ihmisistä ja konkreettisista asumuksista, esineistä ja toimintatavoista, vasta yhteisön idea muodostaa ja ylläpitää yhteisön. Yhteisössä tuotetut tekstit ovat yksi tapa tutkia tätä ideaa — sitä miten yhteisöä tuotetaan ja uudelleentuotetaan. Voi olla, että kukin EU-toimielin rakentaa tuottamisessaan asiakirjoissa omaa identiteettiään instituutiona erottuakseen muista toimielimistä, mutta näkyvämpää on kuitenkin se identiteettityö, jota kaikkien tuottajainstituutioiden asiakirjoissa tehdään Euroopan unionin ja ”Euroopan” sisäisen yhtenäisyyden vahvistamiseksi. EU-tekstit kertovat siis jotain niin EU:sta ja sen tuottamisesta yhteisönä kuin identiteetin muotoilusta kansalaisille tuon yhteisön jäsenenä.

Jos ohjelmatekstit ymmärretään lipun kaltaisena symbolina, jolla representoidaan yhteisön identiteettiä, voidaan olettaa, että niiden retorisia valintoja säätelevät monet yhteisön säännöt ja tavat. Euroopan unionin kielelliset konventiot ja muut toimintakulttuurit (katso Heikkinen 2000, 268–270) näkyvät EU:n asiakirjoissa esimerkiksi siinä, että asiakirjojen retoriikka on hyvin kapeaa. Tutkimuksessaan poliittisesta oratoriasta ja vallasta traditionaalisissa yhteisöissä Bloch (1975, sit. Shore ja Wright 1997, 12) kuvaa ’formalisoituja koodeja’ ja lingvistisiä rituaaleja, jotka toimivat vallan välineinä. Ne siirtävät keskustelun pyhitetylle tasolle, jossa käyttäjien on pakko hyödyntää rajattua ja hyvin ritualisoitua metaforien, viittausten ja kuvien joukkoa. Tämä näkyy aineistossa siten, että samat ylempien tasojen asiakirjoista lainatut fraasit ja muotoilut toistuvat asiakirjasta toiseen. Kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmien aloitusluvut ovat täynnä viittauksia aiempiin asiakirjoihin, erityisesti huippukokousten julkilausumiin. Näiden viittausten kautta kerrotaan tarinaa EU:sta yhteisönä.

Tarkastelen aluksi, keitä nähdään osallistujina EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriasiakirjoissa. Tulkitsen osallistujiksi ne toimijat, jotka asiakirjoissa mainitaan ohjelmien potentiaalisina tuensaajina, ja muut mahdollisesti mainitut toimijat. Seuraavaksi analysoin osallistumisen muotoja eli sitä millaiseen toimintaan osallistuminen asiakirjoissa liitetään. Sen jälkeen analyysin kohteena on kysymys osallistumisen paikoista eli siitä, miten osallistuminen kehystetään territo-

riaalisesti. Lopuksi kokoan yhteen analyysin tuloksia ja pohdin niiden valossa, millaista identiteettiä asiakirjojen osallistumiskeskusteluissa tuotetaan niin Euroopan unionille kuin kansalaisillekin.

EU-asioiden parissa toimivat kollektiivit

Kun asiakirjoissa puhutaan ohjelmiin osallistumisesta, toimijoita eritellään tarkasti. Ohjelmiin osallistujina mainitaan sekä kansalaisuus- että kulttuuriasiakirjoissa pikemminkin vakiintuneita kollektiivitoimijoita kuin ”keitä tahansa” kansalaisia. Tästä syntyy vaikutelma, että ohjelmia ei ole suunnattu ruohonjuuritasolle, vaan toimijoille, jotka jo valmiiksi toimivat ”eurooppalaisen kansalaisuuden alalla” tai kulttuurialalla.

Aktiivisen kansalaisuuden ohjelmasta jaettavat toiminta-avustukset

”on tarkoitettu useille organisaatioille, jotka toimivat kansalaisten kanssa käytävän vuoropuhelun alalla (Notre Europe -säätiö, Jean Monnet -talo ja Robert Schuman -talo), sosiaalialalla (sosiaalialan kansalaisjärjestöjen foorumi) tai oikeus- ja sisäasioiden alalla (Euroopan unionin korkeimpien hallinto-oikeuksien ja ylimpien hallintotuomioistuinten yhdistys ja Pakolaisten eurooppalainen neuvosto). Toiminta-avustuksia voidaan myöntää myös muille unionin aktiivista kansalaisuutta edistävälle organisaatioille (esimerkiksi pohdintaryhmille ja Euroopan edun mukaisille järjestöille).” (Komissio 2003, 20.)

Ohjelmasta myönnetään tukea myös niin kutsuttuihin yksittäistoimintoihin, joita ovat

”kansalaisjärjestöjen, Euroopan edun mukaisten yhdistysten ja liittojen tai työmarkkinakeskusjärjestöjen aktiivisen kansalaisuuden alalla toteuttamat toimet sekä kuntien, yhteisöjen sekä paikallisten ja alueellisten elimien, paikallis- ja alueviranomaisten sekä näiden järjestöjen käynnistämät ystävyyskaupunkisuhteita edistävät toimet.” (Komissio 2003, 20.)

Kansalaisten Eurooppa -ohjelmaan ”voivat osallistua kaikki unionin kansalaisuutta edistävät sidosryhmät, erityisesti paikallisyhteisöt, EU-politiikan tutkimusorganisaatiot, kansalaisryhmät ja muut kansalaisjärjestöt, kuten valtiosta riippumattomat järjestöt, yhteisöt, verkostot, yhdistykset ja liitot sekä ammattijärjestöt” (Komissio 2005a, 12; Päätös 2006a, 35). Ohjelmasta voidaan myöntää tukea lisäksi ”kolmelle Euroopan unionin yleisen edun mukaista tavoitetta edis-

tävälle yhteisölle, jotka ovat Euroopan sosiaalialan kansalaisjärjestöjen foorumi (Platform of European Social NGOs), Eurooppa-liike (European Movement) ja Euroopan pakolais- ja ihmisoikeusjärjestöjen neuvottelukunta (European Council on Refugees and Exiles)” (Parlamentti 2006b, 220–221; Päätös 2006a, 38–39).

Perusoikeuksia ja kansalaisuutta koskevaan ohjelmaan ”voivat osallistua muun muassa julkiset tai yksityiset laitokset ja organisaatiot, yliopistot, tutkimusinstituutit, valtiosta riippumattomat järjestöt, kansalliset, alueelliset ja paikalliset viranomaiset, kansainväliset järjestöt ja muut voittoa tavoittelemattomat järjestöt Euroopan unionin alueella” (Komissio 2005b, 42; Päätös 2007, 36). Myös kulttuuriohjelmissa mainitut toimijat ovat ennen kaikkea ohjelmien tuensaajia eli kulttuurialojen ammattilaisia, yhdistyksiä, järjestöjä ja säätiöitä.

Ihannetoimija ohjelmissa on verkosto. Ohjelmien kautta edistettävää toimintaa kuvaillaan yhteistyöksi, vaihdoksi, dialogiksi ja verkostoiksi. Verkostoitunut Eurooppa onkin yksi Bialasiewiczin, Eldenin ja Painterin (2005, 334) hahmottamista Eurooppaa koskevista spatialisaatioista. Kaleidoskooppi-ohjelmaa koskevassa ehdotuksessa katsotaan, että ”yhteistyö verkostojen muodossa näyttää olevan yksi parhaimpia keinoja raja-aitojen kaatamiseen ja kulttuurialan ammattilaisten ja vapaaehtoistyöntekijöiden auttamiseen paremman yhteistyön aikaansaamiseksi kentällä toissijaisuusperiaatteen mukaisesti” (Komissio 1995a, 10). Tässä asiakirjat seuraavat Jean Monnet’n näkemystä siitä, että integraatio toteutuu pienten ryhmien kautta (Walters ja Haahr 2005, 28–31).

Rahoituksen saaminen ohjelmista edellyttää verkostoitumista muiden kanssa, minkä vuoksi Clive Barnettin (2001, 411, 430) mukaan EU:n kulttuuri-toiminta suosii kollektiivitoimijoita, kuten taide- ja kulttuurisektorin ammatillisia organisaatioita. Osallistumisen sääntely niin kansalaisuus- kuin kulttuuriasiakirjoissa suosii toimijoita, joilla on resursseja ja pääomaa hakemuksen lähettämiseen ja varsin laajamittaisen toiminnan järjestämiseen sekä kumppanuuksien muodostamiseen useassa EU-maassa. Pelkkä kansalaisen status ei siis riitä osallistumiseen, vaan kansalaistoiminta EU-tasolla vaatii paljon resursseja, esimerkiksi lobbaus on usein ammattimaista hyvin rahoitettua ja organisoitua palkkatyötä. Osallistuminen EU:n politiikantekoon on siten väistämättä välitynyttä, ja olennaista on, missä määrin asiantuntijat, intressiryhmät ja kansalaisjärjestöt onnistuvat toimimaan välittäjinä sekä poliittisten toimijoiden että kansalaisten suuntaan (Barnett 2001, 422–423; katso myös Warleigh 2000).

Kansalaisjärjestöt

Yksi erityinen toimijaryhmä asiakirjoissa ovat kansalaisjärjestöt. Kansalaisten

Eurooppa -ohjelmassa kansalaisjärjestöillä tarkoitetaan esimerkiksi ammattiyhdistyksiä, oppilaitoksia sekä vapaaehtoistyön ja amatööriurheilun alalla toimivia järjestöjä (Päätös 2006a, 38). Ohjelmaa koskevien asiakirjojen mukaan kansalaisjärjestöt ovat ”tärkeä osa kansalaisten osallistumista yhteiskunnalliseen elämään, koulutukseen, kulttuuriin ja politiikkaan”. Niiden pitäisi ”pystyä osallistumaan toimintapolitiikan suunnitteluun kuulemismenettelyn kautta”. (Parlamentti 2006b, 220; Päätös 2006a, 38.) Kansalaisjärjestöt nähdään asiakirjoissa myös kansalaisten aktiivisen yhteiskuntaan osallistumisen edistäjinä ja julkisen elämän vilkastuttajina (Neuvosto 2006b, 70; Päätös 2006a, 33).

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (2005, 31–32) kytkee kansalaisjärjestöt kansalaisuuden edistämiseen huomauttaessaan, että Kansalaisten Eurooppa -ohjelma on suunnattu ”erityisesti yhdistyksille ja kansalaisjärjestöille, joilla ei muiden kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden, etenkin työmarkkinaosapuolten, tavoin ole mahdollisuutta osallistua muihin ohjelmiin tai menettelyihin, joiden avulla voidaan edistää vahvasti aktiivista kansalaisuutta unionissa”. Tämän lisäksi komitea vaatii, että ohjelman on oltava avoin ”myös työmarkkinaosapuolille ja kansalaisyhteiskunnan muille organisaatioille (keskinäiset yhtiöt, osuuskunnat), jotta voidaan vastata näiden toiveeseen osallistua erityisellä tavalla ja näkyvästi unionin kansalaisuuden edistämiseen.”

Kansalaisyhteiskunnasta keskustellaan myös Perusoikeudet ja kansalaisuus -ohjelmaa koskevissa asiakirjoissa, varsinkin Euroopan komission (2005b) ehdotuksessa. Kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen ja perusoikeuksista käytävän vuoropuhelun kannustaminen on yksi ohjelman yleistavoitteista (Komissio 2005b, 41–42; Päätös 2007, 35; Parlamentti 2006a, 841–842). Ohjelman kautta on tarkoitus ”tukea valtioista riippumattomia järjestöjä ja muita kansalaisyhteiskunnan toimijoita, jotta niiden valmiudet osallistua aktiivisesti perusoikeuksien, oikeusvaltion ja kansanvallan edistämiseen lisääntyisivät” (Komissio 2005b, 34, 42; Päätös 2007, 35; Parlamentti 2006a, 842). Ohjelman avulla pyritään edistämään kansalaisyhteiskunnan verkottumista, sillä ”[v]altiosta riippumattomat järjestöt ja muut kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat tärkeässä asemassa edistäessään ja suojatessaan perusoikeuksia koko Euroopan unionissa ja auttaessaan ihmisiä tuntemaan oikeutensa ja hyödyntämään niitä täysimääräisesti” (Komissio 2005b, 33; Talous- ja sosiaalikomitea 2006, 3). Kansalaisjärjestöt nähdään perusoikeuksien edistäjinä niin uusissa (Talous- ja sosiaalikomitea 2006, 3) kuin vanhoissakin (Komissio 2005b, 8, 33) jäsenmaissa.

Se, että perusoikeuksia ja kansalaisuutta koskevan erityisohjelman tavoitteissa yhdistetään kansalaisyhteiskunta ja perusoikeudet, pohjautuu siihen, että koko puiteohjelma on jo olemassa olevan toiminnan uudelleenjärjestelyä ja koordinointia. Komission (2005b, 8, 33) ohjelmaehdotuksen mukaan erityisoh-

jelman tarkoitus onkin ”kehittää kahta nykyistä valmistelevaa toimea (perusoikeuksien suojelu ja kansalaisyhteiskunnan tukeminen)”. Perusoikeuksia ja kansalaisuutta koskevassa ohjelmassa (Päätös 2007, 34) kansalaisyhteiskunnan tukeminen ja perusoikeudet liitetään syrjinnän, rasismin, muukalaisvihan ja juutalaisvastaisuuden torjumiseen sekä uskontojen ja kulttuurien väliseen vuoropuheluun.

Näissä keskusteluissa kansalaisyhteiskuntaa ei kuvata asioiden ajamisena, kritisoimisena tai muuttamisena, vaan lähinnä ohjelmien puitteissa toimimisena. Esimerkiksi puolueita ei mainita. Euroopan unionia on syytetty demokration puutteesta, mutta kansalaisyhteiskuntaa ei asiakirjoissa esitetä sellaisena alustana, josta demokratia voisi kasvaa. Kansalaisyhteiskunta ei siis näyntyä asiakirjoissa kovin poliittisena sfäärinä.

Monet tutkijat (Allen 2008, 1620–1621; della Porta 2007; Eriksen 2007, 28; Habermas 1998, 153; Heiskala 2012; Nanz 2006, 3–4; Tassin 1992, 188–190; Wodak ja Wright 2006; Wright 2007) ovat korostaneet julkisen sfäärin tärkeyttä EU-politylle ja esittäneet siitä omia mallejaan. Näitä visioita vasten EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmien keskustelu kansalaisyhteiskunnasta on vaatimatonta. EU:n kansalaisuusohjelmien tausta on kansalaisyhteiskunnan tukemisessa, ja kansalaisyhteiskunta on edelleen sekä kansalaisuus- että kulttuuriohjelmien tuen kohde. Tästä huolimatta kansalaisyhteiskunnasta ja julkisesta sfääristä puhutaan ohjelmia koskevissa asiakirjoissa varsin vähän, vaikka juuri osallistumisen kautta kansalaisyhteiskuntaa voitaisiin rakentaa.

EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmat on niitä koskevissa asiakirjoissa suunnattu siis pääasiassa kollektiivitoimijoille. Yhteistä asiakirjojen keskustelulle osallistujista on, että toimintaa tärkeämpää tuntuu olevan toimijoiden ”eurooppalaisuus”. Osallistujina mainitaan EU-asioiden parissa toimivia tahoja.

Sekä kansalaisuusohjelmissä että varsinkin kulttuuriohjelmissä kansalaiset ovat toimenpiteiden kohteita, joille toimintaa suunnataan ohjelmien kautta. Asiat esitetään tavallisesti passiivissa, ja silloin kun toimija on nimetty, se on usein ohjelma, yhteisö (toisin sanoen EU) tai jokin toimielin. Kansalaisia ei siis nähdä asiakirjoissa kovinkaan aktiivisina edes osallistumisesta keskusteltaessa.

Osallistuminen EU-ohjelmiin

Ei ole yllättävää, että kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmia koskevissa asiakirjoissa kansalaisten osallistuminen sijoitetaan ennen kaikkea puheena oleviin ohjelmiin. Esimerkiksi Kansalaisten Eurooppa -ohjelmaehdotuksen mukaan ”[o]hjelmassa edistetään unionin kansalaisten osallistumista suoraan ohjelman

toimiin” (Komissio 2005a, 4). Kansalaisten osallistuminen ohjelmiin tarkoittaa osallistumista sellaiseen toimintaan, jota ohjelmien kautta rahoitetaan.

Aktiivisen kansalaisuuden ohjelmassa luetellaan, miten kukin tuettava organisaatio tai toimijaryhmä voi ohjelman puitteissa toimia. Kansalaisjärjestöjen ja muiden organisaatioiden, kuten kuntien ja kattojärjestöjen, toimintana listataan muun muassa ”kansalaistapaamiset ja keskustelut [– –], epäviralliset pohdinta- ja koulutushankkeet, kansalaisten osallistumista ja aloitteellisuutta edistävät hankkeet, kansalaisten ja heidän järjestöjensä välinen vaihtotoiminta, yhteisön toimintaa koskevan tiedon levittäminen” (Komissio 2003, 10).

Kansalaisten Eurooppa -ohjelmassa tuettava toiminta on jaettu neljän otsikon alle: 1) aktiivisten kansalaisten Eurooppa, 2) aktiivinen eurooppalainen kansalaisyhteiskunta, 3) yhteinen Eurooppa ja 4) Euroopan aktiivinen muistiperintö (Päätös 2006a, 34–35). Jo tuettavan toiminnan otsikoinnin voi tulkita identiteetin tuottamisena. Ohjelman tarkoitus ei ole tukea mitä tahansa kansalaisten osallistumista, vaan tuettava toiminta liitetään Eurooppa-sanaan eri muodoissaan.

Ensimmäistä ryhmää luonnehditaan siksi osaksi ohjelmaa, ”jonka kohteena on nimenomaisesti toiminta, jossa kansalaiset ovat mukana” (Päätös 2006a, 38). Se käsittää muun muassa ystävyyskuntatoiminnan ja kansalaishankkeita. Pyrkimyksenä on tukea ”erilaisia kansainvälisiä ja laaja- alaisia hankkeita, joihin kansalaiset osallistuvat suoraan”. (Päätös 2006a, 38; katso myös Komissio 2005a, 5.)

Aktiivinen eurooppalainen kansalaisyhteiskunta -otsikon alla avustusten kohteet ovat eurooppalaisen julkisen politiikan tutkimusorganisaatiot, Euroopan tason kansalaisjärjestöt ja kansalaisjärjestöjen käynnistämät hankkeet. Yhteinen Eurooppa -otsikon alla paljastuu, että Kansalaisten Eurooppa -ohjelmasta voidaan tukea myös komission itsensä järjestämiä ”näkyvyyttä lisääviä tapahtumia” ja komission toteuttamia tutkimuksia, kyselyjä ja mielipidemittauksia sekä Jean Monnet -yhdistyksen ja Maisons de l’Europe -yhdistysten tiedustustoimintaa (Päätös 2006a, 39). Euroopan aktiivinen muistiperintö -toimi koskee sellaisten hankkeiden tukemista, jotka liittyvät natsivallan ja stalinismin ajan uhrien muiston säilyttämiseen.

Kaleidoskooppi-ohjelmasta (Päätös 1996, 24–26; Neuvosto 1995, 14) tuetaan tarkkaan rajattua suuren mittakaavan toimintaa, kuten Euroopan yhteisön nuoriso-orkesteria ja barokkiorkesteria, Eurooppa-päivää, Euroopan kulttuuripääkaupunkia ja Euroopan kulttuurikuukautta. Alueiden komitea (1995, 33) kritisoi komission ohjelmaehdotusta, jossa rahoitettaisiin ennen muuta ”vertauskuvallisia, tarkasti määriteltyjä ja korkeaprofilisia hankkeita”, jotka saavat paikallista tai kansallista tukea jo ennestään, ja pitää niitä ristiriitaisina suh-

teessa subsidiariteettiperiaatteen. Osa ohjelman kohteista onkin määritelty avoimemmin ja pienimuotoisemmin: tukea myönnetään ”kumppanuusperiaatteella tai verkkojen muodossa toteutettaville kulttuuritapahtumille ja hankkeille” esittävän taiteen, kuva- ja tilataiteen, multimedian ja taideteollisuuden alalla. Myös Kulttuuri 2000 -ohjelmasta (Komissio 1998a, 22–23) ja Kulttuuri-ohjelmasta (Komissio 2004, 20–24) tuetaan Euroopan kulttuuripääkaupungin ja Eurooppa-päivän kaltaista laajaa ja näkyvää toimintaa. Tällaisen toiminnan rahoittaminen heijastaa pyrkimystä tuottaa eurooppalaista identiteettiä EU:lle ja osallistujille EU-ohjelmien kautta.

EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmat ovat ehdotuksia luoda yhteyksiä yksilöihin ja yksilöiden välille sekä eri territoriaalisten tasojen välille ja muodostaa EU-Euroopasta niiden kautta tuttu ja läheinen paikka. Doreen Massey (2003, 73–78) mukaan paikka tulisikin ymmärtää yhteyksiensä kautta, ja eri paikkojen ja yhteenliittymien asemilla ja niiden sekoittumisilla on omat vallan maantieteensä. Yhteydet ovat John Allenin (2008, 1620–1621) mukaan vallan tilallisuuden eräs muoto, ja EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmia voidaan siten tulkita vallankäyttönä, jonka kautta kansalaisia pyritään sosiaalistamaan ja sopeuttamaan integraatioon.

Kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmilla avataan foorumi kokemusten vaihdolle, vapaiden subjektien yhteistyölle ja vapaaehtoiselle vuorovaikutukselle. Ohjelmatekstien osallistumiskeskusteluista voidaan tunnistaa edistyneelle liberalismille tyypillisiä vallan teknologioita, joita ovat William Waltersin ja Jens Henrik Haahrin (2005, 118–119) mukaan verkostot, kumppanuusmekanismit, empowerment-tekniikat, benchmarking-proseduurit ja parhaiden käytäntöjen menetelmät. Näitä tekniikoita Walters ja Haahr (2005, 134) analysoivat EU:n avoimen koordinaation menetelmässä toimijuuden ja performanssin teknologioiden käyttämisenä. Kuten kansalaisuus- ja kulttuuriasiakirjoissa osallistuminen on vapaaehtoista mutta kuitenkin tiukasti raamitettua, avoimen koordinaation menetelmä painottaa Waltersin ja Haahrin (2005, 120) mukaan itseohjautuvaa mutta huolellisesti säädeltyä toimintaa.

Kehittyneessä liberalismissa tyypillistä on sellainen hallinta, joka pyrkii sekä saamaan aikaan että käyttämään hyväkseen toimijuutta. Kumppanuuden viitekehykset – joita esimerkiksi kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmissa piirretään – myös rajoittavat ja muotoilevat identiteettiämme velvoittaen meitä harjoittamaan vapauksiamme tietyillä tavoilla ja tiettyihin päämääriin pyrkien. Meidät veloitetaan olemaan yksilöllisiä ja kollektiivisia subjekteja. Kehittyneen liberalismin kansalaisen velvollisuus on ”consult, partner, perform and excel”, Walters ja Haahr (2005, 119) tulkitsevat. Tällaista kehittyneen liberalismin kansalaista asiakirjojen osallistumiskeskusteluissa tuotetaan. Jean Monnet (1978;

katso myös Walters ja Haahr 2005, 32) näki, että integraation alkuvaiheessa suunnitteluryhmillä pyrittiin muokkaamaan osallistujien subjektiviteettia, ja samaan tapaan kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmilla ja niissä ehdotetuilla kansalaisten osallistumismuodoilla voidaan muokata osallistujien subjektiviteetteja. Keskeinen tavoite on tuottaa identifikaatiota Euroopan unioniin ja asiakirjoissa määriteltyn Eurooppaan.

Osallistuminen «Euroopan rakentamiseen»

EU-ohjelmien ohella toinen keskeinen osallistumisen muoto EU-asiakirjoissa on osallistuminen ”Euroopan rakentamiseen”. Kansalaisten Eurooppa -ohjelman yleistavoitteena on tarjota ”kansalaisille mahdollisuus toimia vuorovaikutuksessa ja osallistua [– –] Euroopan rakentamiseen kehittämällä näin Euroopan unionin kansalaisuutta” (Komissio 2005a, 3, 10; Neuvosto 2006b, 71, 78; Talous- ja sosiaalikomitea 2005, 29; Päätös 2006a, 34). Jotta kansalaiset voisivat ”täysipainoisesti osallistua yhä tiiviimmän Euroopan rakentamiseen”, heitä täytyy ohjelman mukaan lähestyä ja ”ottaa heidät mukaan kansainvälisiin vaihto- ja yhteistyötoimiin” (Neuvosto 2006b, 69; Päätös 2006a, 32). Kulttuuri-ohjelmassa unionin kansalaisuuden nähdään konkretisoituvan kansalaisten osallistumisessa ”integraatioon” (Päätös 2006b, 1; Neuvosto 2006a, 18; Parlamentti 2005, 234; Parlamentti 2006c, 88). Kansalaisia kannustetaan osallistumaan myös ”unionin kehittämiseen” (Komissio 2005a, 5, 6, 8, 9) ja ”Euroopan yhdentymisprosessiin” (Komissio 2005a, 2) sekä aktiivisen kansalaisuuden ohjelmassa ”Euroopan unionin yhdentymistä koskeviin pohdintoihin ja keskusteluihin” (Komissio 2003, 8).

Asiakirjojen argumentit osallistumisesta ”Euroopan rakentamiseen” kertovat siitä, että osallistuminen on tärkeä ulottuvuus unionikansalaisuudessa. Ne kertovat myös kansalaisuuden tärkeydestä Euroopan integraatiossa. ”Unionin kansalaiset ovat tämän prosessin ytimessä ja heidän osallistumisensa on olennaisen tärkeää kun halutaan varmistaa Euroopan unionin demokraattinen ja tasapainoinen kehitys”, todetaan Kansalaisten Eurooppa -ohjelman ehdotuksen alussa (Komissio 2005a, 1–2). Osallistuminen liitetään asiakirjoissa kansalaisten ja unionin väliseen suhteeseen.

Kansalaisten Eurooppa -ohjelman tavoitteeksi asetetaan ”antaa kansalaisille mahdollisuus [– –] osallistua yhä tiiviimmän, kulttuurisen monimuotoisuuden yhdistämällä ja rikastuttamalla Euroopan rakentamiseen” (Komissio 2005a, 4, 12). Ohjelmassa yhdeksi ”tehokkaimmista osallistumistavoista” nimetään kulttuurivaihto, jossa osallistutaan ”pohjimmiltaan eurooppalaisiin asioihin ja toi-

miin” ja jossa ”nostetaan esille yhteistä kulttuuriperintöä ja lujitetaan yhteisen tulevaisuuden perustaa.” (Komissio 2005a, 3–4.) Tavoitetta rakentaa Eurooppaa kansalaisten osallistumisen kautta alleviivataan Kansalaisten Eurooppa -ohjelmaehdotuksessa väitteellä, että ”[k]eskinäinen yhteisymmärrys, yhteisvastuullisuus ja tunne kuulumisesta Eurooppaan ovat keskeisiä kansalaisten osallistumista edistäviä tekijöitä” (Komissio 2005a, 2; Talous- ja sosiaalikomitea 2005, 29). Jotta kansalaiset voisivat osallistua Euroopan rakentamiseen, tulisi Kulttuuri 2000 -ohjelmaa ja Kulttuuri-ohjelmaa koskevien asiakirjojen mukaan korostaa heidän ”yhteisiä kulttuuriarvojaan ja juuriaan keskeisenä tekijänä heidän identiteettiään ja kuulumistaan vapauteen, demokratiaan, suvaitsevaisuuteen ja solidaarisuuteen perustuvaan yhteiskuntaan.” (Komissio 1998b, 5 ja 2004, 10; Päätös 2000, 1 ja 2006b, 1.) Osallistuminen liitetään yhteisöä korostaviin asioihin, kuten yhteisymmärrykseen, yhteisvastuullisuuteen, yhteenkuuluvuuteen, arvoihin, kulttuuriin ja identiteettiin. Konkreettisempia kansalaisten osallistumismahdollisuuksien edistämismuotoja ei mainita.

Osallistuminen EU-tasolla

Kysymys siitä, mille territoriaaliselle tasolle osallistuminen sijoitetaan, on kiinnostava monitasoisessa yhteisössä identiteetin tuottamisen kannalta. Siinä on kyse samalla siitä, millaiset yhteisöt nähdään relevantteina kansalaisten toimintaympäristöinä. Asiakirjoissa kansalaisuus ja kulttuuri sijoitetaan enimmäkseen eurooppalaiselle tasolle, kun taas paikallinen, alueellinen, kansallinen ja globaali kerros jäävät sivurooliin. Vaikka toiminnan sijoittaminen EU-tasolle tuntuu itsestäänselvyydeltä EU-asiakirjoissa, on hyvä muistaa, että niin kansalaisuutta kuin kulttuuriakin voitaisiin edistää yhtä hyvin, ellei paremminkin muilla tasoilla paikallisesta alkaen.

Kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmissa määritellään, kuinka monesta jäsenvaltiosta tuettavissa hankkeissa täytyy olla osallistujia. Tuettavaan toimintaan liitetään usein Eurooppaa korostavia määreitä, kuten eurooppalainen, Euroopan laajuinen, näkyvyys Euroopan tasolla, yhteisön taso, eurooppalainen ulottuvuus tai eurooppalainen lisäarvo. Esimerkiksi Rafael-ohjelman tukemilla hankkeilla ”on oltava eurooppalainen ulottuvuus, niiden on tuotettava lisäarvoa verrattuna jäsenvaltioissa toteutettavaan toimintaan” (Päätös 1997b, 33.)

EU-taso korostuu ohjelmissa, koska niissä on tarkoituskin tukea ainoastaan sellaista toimintaa, jota pidetään tarpeellisena EU-tasolla EU:n tavoitteiden saavuttamiseksi ja jäsenvaltioiden toiminnan täydentämiseksi. Tämä perustuu Maastrichtin sopimuksessa (artikla 3b) määriteltyyn subsidiariteettiperiaattee-

seen. Periaatteen mukaan EU:n tulee toimia vain jos kyseisen toiminnan tavoitteita ei voida riittävästi saavuttaa jäsenvaltioiden tasolla ja jos ne voidaan saavuttaa paremmin EU:n toiminnan kautta. Saman sopimuksen kulttuuriartiklan mukaan EU:n kulttuuritoiminnan tulee täydentää ja tukea jäsenvaltioiden toimintaa jos se katsotaan välttämättömäksi.

Samalla kun ohjelmien sanotaan noudattavan subsidiariteettiperiaatetta, niitä myös perustellaan sillä, että ohjelmilla on tarkoitus keskittyä asioihin, joita jäsenvaltiotasolla ei riittävästi huomioida (esimerkiksi Komissio 1998a, 18–19; Päätös 2000, 1–2; Komissio 2004, 6, 11, 13; Päätös 2006b, 2–4). Kansalaisten Eurooppa -ohjelman sanotaan täydentävän jäsenvaltioiden toimintaa, jossa ”ei aina oteta erikseen huomioon keskustelua ja toimintaa Euroopan tasolla eikä yhteistyön ja liikkuvuuden aihealuetta” (Komissio 2005a, 7).

Osallistumispuhe identiteettejä tuottavana valtana

EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmat ovat sellaisia identifikaatioprosesseihin puuttumisen keinoja, joita voidaan tulkita suostuttelumallin valossa (Herrmann ja Brewer 2004, 14–16). Suostuttelumallissa instituutiot nähdään aktiivisina muutosagentteina, joilla voi olla suora rooli identiteettien tuottamisessa. Identiteetin tuottamisyrittäykset koskevat sekä sitä, millainen ryhmä on että sitä, ketkä siihen kuuluvat. EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriasiakirjoissa EU esiintyy aktiivisena toimijana, joka pyrkii saamaan aikaan unionikansalaisten identifioitumista ”Eurooppaan” ja tarjoaa heille identiteetin elementtejä. Niissä käytetään kaikkia niitä keinoja, jotka Richard Herrmann ja Marilyn Brewer (2004, 15–16) mainitsevat suostuttelumalliin kuuluvina keinoina: kollektiivisen identiteetin symboleiden luominen, yhteisten etujen, arvojen, historian tai kohtalon painottaminen sekä instituution merkityksen ja legitimitietin kohentaminen ihmisten silmissä. Legitimitietin hankkiminen EU-integraatiolle on kansalaisuus- ja kulttuuriasiakirjoissa identiteetin tuottamisyrittämysten motiivi, kuten suostuttelumalliin kuuluu (Herrmann ja Brewer 2004, 15). Poliitiikkaohjelmiansa kautta EU voi muotoilla mitä moninaisimpia asioita, kuten taloutta, rajakontrolleja ja lainsäädäntöä. Näillä muotoiluilla on vaikutusta ihmisten elämään ja identiteettirakenteisiin (Breakwell 2004, 36). Glynis Breakwell (2004, 36) ottaa yhteisvaluutta euron esimerkiksi siitä, kuinka EU-instituutiot voivat vaikuttaa kansalliseen suvereniteettiin ja kansallisen identiteetin perusaineisiin. Myös EU:n kansalaisuus- ja kulttuuripoliitiikka ovat tällaisia institutionaalisia muutoksia, politiikkaohjelmia ja lainsäädäntöä, jotka voivat vaikuttaa identifikaatioihin.

Erilaisissa teksteissä voidaan rakentaa puheena oleville osallistujille monenlaisia identiteettejä. Hallinnon teksteissä oletetut osallistujat voidaan nähdä aktiivisina tai passiivisina, päätöksentekijöinä tai avun tarvitsijoina, hallinnon apureina tai kriitikoina. Identiteetit voivat koostua monenlaisista aineksista, kuten kielestä, uskonnosta, elämäntavoista, osallistumisesta päätöksentekoon, valtion ja sen lakien kunnioittamisesta, identifioitumisesta omaan maahan tai asuinalueeseen ja niin edelleen. Euroopan unionin kansalaisuus- ja kulttuuri-ohjelmia koskevissa asiakirjoissa osallistuminen nähdään tiiviissä yhteydessä ennen kaikkea territoriaaliseen ja kulttuuriseen identiteettiin. Osallistumisella tarkoitetaan liikkuvuutta EU-alueen sisällä, ja identiteettiä rakennetaan eurooppalaiseksi määritellyllä kulttuurilla. Eurooppa on se paikka, johon sekä toiminta että tunteet suhteutetaan.

Eurooppa-tason painottaminen ja territoriaalisuuden korostaminen muiden aspektien kustannuksella luo käsitystä unionikansalaisuudesta, joka hahmotuu kansallisuuden kaltaisena eurooppalaisuutena. Osallistumisessa tuntuu olevan enemmän kyse EU:sta ja integraatiosta kuin kansalaisuudesta. Kyse ei siis ole erään kansalaisuusohjelman nimessäkin (Päätös 2004) mainitusta aktiivisen kansalaisuuden rakentamisesta tai kansalaisosallistumisesta vaan EU-jäsenyyden tuottamisesta.

Kansalaisuuden käsittäminen kulttuurisena jakamisena ja yhteisön rakentamisena peittää muut mahdolliset määrittelyt lähes kokonaan ja korostaa siten unionikansalaisille tarjottua paikkaa vallan kohteena. Unionikansalaisuus nähdään kyllä yksilön kiinnittymisenä julkiseen yhteisöön eli osallistumisena Euroopan unioniin ja integraatioon, mutta ei varsinaisesti julkisena toimintana, joka tähtäisi vaikuttamiseen EU:ssa.

Vaikka kansalaisten toiminta sijoitetaan asiakirjoissa enimmäkseen yksilötasolle, sillä nähdään laajoja vaikutuksia EU-yhteisön rakentajana ja integraation edistäjänä. Se että osallistumisen tärkeimmät areenat asiakirjoissa ovat EU-ohjelmat, ”Euroopan rakentaminen” ja EU-taso, kertoo siitä, että kansalaisten osallistumisen toivotaan rakentavan yhteisöä. Myös pyrkimys tuoda kansalaisia lähemmäs Euroopan unionia ja toisiaan on yhteisönrakennuksen muoto. Vaikka rakenteilla olevaa yhteisöä ja unionikansalaisia sen jäsenenä määritellään eurooppalaisiksi, asiakirjojen EU-yhteisö ei kuitenkaan ole maantieteellinen yksikkö, vaan pikemminkin kuviteltu yhteisö.

Tulkitsen asiakirjojen yhteisönrakennuspyrkimyksiä ”kansalaisten Euroopan” rakentamisena. Kansalaisten Eurooppa -aluekonstruktio voidaan nähdä pyrkimyksenä rakentaa Eurooppaa yhdessä kansalaisten kanssa eikä niinkään kansallisvaltioiden kanssa, jotka ovat aiemmin olleet integraation keskeisiä pelaajia. Kansalaisten Eurooppa -slogania on käytetty osana EU:n identiteet-

tiprojektia, jonka pyrkimys on luoda kuvaa Euroopan unionista kansalaisten yhteisönä pikemminkin kuin jäsenvaltioiden yhteisönä, läheisenä pikemmin kuin etäisenä, ja ihmisten Eurooppana pikemmin kuin talouden Eurooppana. Tällaista identiteettiä tavoitellaan asiakirjoissa keskusteltaessa osallistujista sekä osallistumisen muodoista ja areenoista.

Osallistumisen käsitteellistäminen yhteisön rakentamisena implikoi, että kansalaisuus nähdään pikemminkin (kulttuurisena) identiteettinä kuin (poliittisena) toimijuutena, ja jäsenyytenä pikemminkin kulttuuri- ja arvoyhteisössä kuin poliittisessa yhteisössä. Kansalaisten osallistaminen Euroopan rakentamiseen ja EU-ohjelmiin sekä EU-tason toimintaan voidaan nähdä Euroopan integraation legitimaationa, joka perustuu oletukseen, että kansalaisten on helpompi hyväksyä sellainen organisaatio, jossa he itse kokevat olevansa mukana. Asiakirjojen keskustelut osallistumisesta eivät kuitenkaan vahvista sellaista demokraattista legitimitteettiä, joka perustuisi kansalaisten osallisuuden päätöksenteosta.

Osallistamalla kansalaisia ohjelmiin ja niiden puitteissa yhteistyöhön tuotetaan uusia yhteisöjä. Pyrkimyksiä luoda uusia hallittavia yhteisöjä ja voimistaa kansalaisten suhdetta niihin Nicolas Rose (1999, 176) nimittää yhteisön kautta hallinnaksi. Yhteisöön kuulumista syntyy kuitenkin vain jos ihmiset tehdään tietoisiksi niistä esimerkiksi tuottamalla symboleja, narratiiveja ja identifikaatioita. Yhteisön kautta hallinta sisältääkin erilaisia strategioita, joilla näitä lojaluuksia voidaan keksiä ja instrumentalisoida. (Miller ja Rose 2008, 91–92.) Yhteisön kielellä poliittisia subjektiviteettejä muotoillaan uudelleen moraalisina yksilöinä, joiden velvollisuuksien ja vastuiden siteitä yhteisöön järjestellään uudella tavalla (Rose 1999, 176). EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriasiakirjoissa käytetään yhteisön kieltä, jolla tuotetaan Euroopan unionia ja ”Eurooppaa” korostavia symboleja, narratiiveja ja identifikaatioita. Kun kansalaisille tarjotaan mahdollisuuksia osallistua EU-integraatioon ja ohjelmiin, samalla rakennetaan Euroopan unionia yhteisönä sekä tuotetaan yhteistä eurooppalaista identiteettiä.

EU-asiakirjoissa tällainen yhteisöjen kautta hallinta on osa pyrkimyksiä hallita moninaisuutta. Kun kansalaisten osallistuminen ja identiteetti kytetään uusien yhteisöjen synnyttämiseen ohjelmien puitteissa sekä EU-yhteisön rakentamiseen, moninaisuutta voidaan järjestää, luokitella ja rajata. Osallistumiskeskusteluissa moninaisuutta pyritään hallitsemaan myös rajoittamalla osallistujia ja osallistumisen muotoja ja areenoita ja vaikenemalla monista.

Osallistuminen kansalaisuuden teknologiana

Asiakirjojen keskustelu osallistumisesta voidaan nähdä osana kansalaisuuden teknologiaa, jota Jens Henrik Haahr (2005, 15–16) tulkitsee Maastrichtin sopimuksesta ja Euroopan komission eurooppalaista hallintotapaa koskevasta valkoisesta kirjasta. Kansalaisuuden teknologioilla voidaan tarkoittaa sitä, että yksilöitä ja ryhmiä kannustetaan osallistumaan hallintoon, esimerkiksi erilaisiin työryhmiin ja konsultaatioihin ja neuvotteluihin.

Ohjelmatekstien keskustelu osallistumisesta muistuttaa Elina Palolan (2007) tulkintoja EU:n kommunikaatiopolitiikasta ja osallistumisen edistämisestä sen hallintatekniikoiden lähtökohtana. Palola (2007, 2) analysoi miten EU:n kommunikaatiopolitiikassa kansalaisia osallistetaan integraation edistämiseen jopa siinä määrin, että ”Euroopan modernisointiprojekti saatetaan osaksi myös Euroopan kansalaisten omia elämänprojekteja”. Osallistuminen nähdään sitoutumisena ja kumppanuutena. Euroopan integraatio esitetään kaikkien yhteisenä hankkeena, ja kansalaisia velvoitetaan rakentamaan Eurooppaa yhdessä.

Palola (2007, 9–16) tunnistaa EU:n kommunikaatiopolitiikassa viisi osallistumisen rationaalisuuteen liittyvää hallinnan tekniikkaa. Näitä ovat 1) dedifferentaation tekniikat, 2) läheisyyden tekniikat, 3) edustuksellisuuden tekniikat, 4) läpinäkyvyyden tekniikat ja 5) tiedon tekniikat. Kaikki nämä tekniikat voidaan Palolan (2007, 9) mukaan määrittää toimijuuden tekniikoiksi.

Dedifferentaation tekniikalla Palola (2007, 10) tarkoittaa ”laajan yhteiseurooppalaisen toimintakehyksen luomista keskusteluareenoihin ja yhteistyörakenteeseen”. Tästä on kyse kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmista ja kansalaisten osallistumisen ohjaamisessa ohjelmien puitteisiin. Tästä on kyse myös osallistumiselle asetetuissa kriteereissä: ohjelmista myönnetään tukea toimintaan, joka sijoittuu EU-tasolle valtioiden rajat ylittäen. Dedifferentaation tekniikoille on Palolan (2007, 9) mukaan tyypillistä erojen häivyttäminen. Kansalaisuus- ja kulttuuriasiakirjoissa integraatioon osallistujina mainitaan yleisesti kaikki kansalaiset. EU-Euroopasta luodaan kaikille yhteistä kaiken kattavaa sfääriä, johon kansalaiset voivat osallistua ja identifioitua.

Läheisyyden tekniikoilla (Palola 2007, 11–12) pyritään lähentämään unionikansalaisia sekä toisiinsa että Euroopan unioniin ja sen politiikkoihin. Kannustaminen ohjelmiin ja integraatioon osallistumiseen on tällaista lähentämistä. Kansalaisuus- ja kulttuuriohjelmien avainsanoja ovat yhteistyö ja yhteenkuuluvuudentunteen luominen, ja niillä pyritään saamaan kansalaisia kosketuksiin toistensa kanssa. Ohjelmien kautta pyritään luomaan horisontaalisia tiloja kan-

salaisten välille tarjoamalla mahdollisuuksia verkostoitumiseen ja yhteistyöhön.

Lähentämistä on myös puhe osallistumisesta ”suoraan integraatioon” sekä osallistumisen sijoittaminen EU-tasolle. Aktiivisen kansalaisuuden ja Kansalaisten Eurooppa -ohjelmassa osallistuminen kytketään ennen kaikkea yhteenkuuluvuuden tunteeseen, mutta myös julkisiin asioihin ja demokratiaan, mikä osallistumiskeskusteluissa muuten on vähäistä (Komissio 2005a, 2; Parlamentti 2006b, 212; Päätös 2006a, 32). Alueiden komitea (2003, 47) katsoo, että ”Euroopan unionin ja sen toimielinten tuominen lähemmäs kansalaisia kutsumalla heidät mukaan osallistuvaan demokratiaan sekä tekee Euroopan yhdentymisen hyväksyttäväksi että synnyttää Euroopan unioniin kuuluvuuden tunteen”. Vaikka asiakirjoissa mainitaan tällaisesta vertikaalisestakin lähentämisestä kansalaisten ja toimielinten välillä, unionikansalaisten osallistumista päätöksentekoon ei silti painoteta.

Edustuksellisuuden tekniikat (Palola 2007, 13–14) liittyvät kansalaisten osallistumiseen edustuksellisen demokratian keinoin. Kansalaisuus- ja kulttuuriasiakirjoissa puhutaan lyhyesti unionikansalaisen oikeudesta osallistua Euroopan parlamentin vaaleihin ja asuinmaansa paikallisvaaleihin. Muuten osallistumisesta keskustellaan pikemminkin uuden hallinnan kehyksissä.

Läpinäkyvyyden tekniikat (Palola 2007, 14–15) liittyvät läheisyyden tekniikkaan ja pyrkimykseen tavoittaa kansalaiset mahdollisimman suoraan. Kansalaisuus- ja kulttuuriasiakirjoissa kansalaisia osallistetaan ohjelmiin ja integraatioprosessiin, ja kansalaisten omia kokemuksia korostetaan. Niissä painotetaan, että EU:n on näyttävä ja tunnettava kansalaisten elämässä. Tällaista osallistamisen ajatusta kuvaa sananlasku, joka on valittu hallinnan valkoista kirjaa koskevan Euroopan komission (2000, 2) valmisteleman asiakirjan alkuun:

*Kerro minulle, niin unohdan
Näytä minulle, niin muistan
Ota minut tekemään, niin ymmärrän
Kiinalainen sananlasku
(Euroopan yhteisöjen komissio 2000, 2.)*

Myös tiedon tekniikat (Palola 2007, 15–16) koskevat lähentämistä. Monet ohjelmien toimintamuodoista liittyvät tietoon ja tiedotukseen. Esimerkiksi perusoikeuksia ja kansalaisuutta koskevassa erityisohjelmasta (Komissio 2005b, 36) ja Kulttuuri-ohjelmasta (Päätös 2006b, 9) löytyy kuvaavat esimerkit tiedon ja tilastojen käytöstä hallitsemisessa. Ohjelmien kautta tuotetaan ja välitetään tietoa ja käsityksiä Euroopasta, EU:sta ja kansalaisuudesta. Niissä luodaan yhte-

näistäviä käytäntöjä ja kieltä ja muotoillaan sitä, keitä ja millaisia ”me unionikansalaiset” olemme. Näillä muotoiluilla pyritään vaikuttamaan siihen, ”miten väestö tuntee itsensä ja velvollisuutensa” (Miller 1998, 17–18). Asiakirjoissa uskotaan, että jos kansalaiset tietävät riittävästi EU:sta ja integraatiosta, heidän on helpompi tukea niitä. Osallistamalla kansalaisia ohjelmiin ja integraatioon pyritään varmistamaan tiedon perillemeno. Tieto ja sen tuottaminen ja hallinta ovat kansalaisten keskeisiä resursseja. EU-asiakirjoissa tiedon valtaa ei esitetä poliittisena kysymyksenä, vaan tiedon valta on itsestään selvästi asiakirjojen laatijoilla ja EU-hallinnolla, kun taas kansalaiset nähdään tiedon vastaanottajina.

Näiden hallinnan tekniikoiden valossa voidaan tulkita, että osallistaminen ohjelmiin ja integraatioon on pyrkimystä tuottaa vapaata mutta vastuullista toimijuutta ja hyödyntää sitä integraation edistämiseksi ja legitimaatiossa. Kansalaisuus- ja kulttuuripolitiikoissa integraation laajat päämäärät tuodaan yksilötasolle. Kansalaisuus- ja kulttuuriasiakirjojen osallistumiskeskustelut kuvaavat Elina Palolan (2007, 17; kursivointi alkuperäinen) tulkintaa, jonka mukaan ”[o]sallistumisen rationaalisuus ja siihen kytkeytyvät tekniikat korostavat näin yksilöiden mobilisointia yhteydessä Euroopan poliittisiin ja taloudellisiin päämääriin”. Koska kansalaisuus on yksilön suhdetta yhteisöön, voidaan ajatella, että unionikansalaisuus on perustettu juuri yksilöllisen ja yhteisön kohtauspaikeksi. EU:n kansalaisuus- ja kulttuuriasiakirjoissa osallistuminen näyttäytyy tuon kohtaamisen konkreettisenä muotona.

Viite

- 1 Artikkelin perustuu lokakuussa 2012 Jyväskylän yliopistossa hyväksytyyn valtiopin väitöskirjaan *Ohjelmoidut eurooppalaiset. Kansalaisuus ja kulttuuri EU-asiakirjoissa*, joka on julkaistu Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisusarjassa. Kirjoittaja on parhaillaan vierailevana tutkijana Aucklandin yliopiston Eurooppainstituutissa Uudessa Seelannissa.

Aineisto ja lähteet

Primaariaineisto

Alueiden komitea (1995a) Alueiden komitean lausunto aiheesta ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi Kaleidoskooppi 2000 -ohjelman käynnistämi-

- sestä ulottuvuudeltaan eurooppalaisten taide- ja kulttuurihankkeiden tukemiseksi. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 100 2.4.1996 s. 30–35.
- Alueiden komitea (1995b) Alueiden komitean lausunto aiheesta ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi kulttuuriperintöä koskevasta yhteisön toimintaohjelmasta – Raphael-ohjelma. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C100 2.4.1996 s. 119–123.
- Alueiden komitea (1996) Alueiden komitean lausunto aiheesta ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi kirja-alan ja lukuharrastuksen tukiohjelman Arianen perustamisesta. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 100 2.4.1996 s. 35–38.
- Alueiden komitea (1998) Alueiden komitean lausunto aiheista [---] ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi kulttuuriyhteistyön yhtenäisen rahoitus- ja ohjelmointivälineen perustamisesta (Kulttuuri 2000 -ohjelma)” *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 51 22.2.1999 s. 68–76.
- Alueiden komitea (2003) Alueiden komitean lausunto aiheista: ”Ehdotus neuvoston päätökseksi yhteisön toimintaohjelmasta unionin aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi [---]” *Euroopan unionin virallinen lehti* C73 23.3.2004 s. 46–50.
- Alueiden komitea (2005) Alueiden komitean lausunto aiheesta ”Ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös Kulttuuri 2007 -ohjelman perustamisesta”. *Euroopan unionin virallinen lehti* C 164 5.7.2005 s. 65–75.
- Alueiden komitea (2006) Alueiden komitean lausunto aiheesta ”Ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös kaudella 2007–2013 toteutettavasta Kansalaisten Eurooppa -ohjelmasta unionin aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi”. *Euroopan unionin virallinen lehti* C 115 16.5.2006 s. 81–83.
- Komissio (1995a) Muutettu ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi taide- ja kulttuuritoimintaa koskevasta Euroopan laajuisesta tukiohjelmasta (Kaleidoskooppi 2000). kom(95)373. Sisältää alkuperäisen ehdotuksen 1994. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C278 24.10.1995 s. 9–22.
- Komissio (1995b) Muutettu ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi tukiohjelmasta kirjojen ja lukemisen alalla kääntämisen avulla (Ariane). kom(95)374. Sisältää alkuperäisen ehdotuksen 1994. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 279 25.10.1995 s. 7–22.
- Komissio (1996) Muutettu ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi yhteisön toimintaohjelmasta kulttuuriperinnön säilyttämiseksi – ”Raphael”-ohjelma. kom(96)333. Sisältää alkuperäisen ehdotuksen 1995. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C265 12.9.1996 s. 4–19.
- Komissio (1998a) Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi kulttuuriyhteistyön yhtenäisen rahoitus- ja ohjelmointivälineen perustamisesta (Kulttuuri 2000 -ohjelma). kom(98)266. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 211 7.7.1998 s. 18–24.
- Komissio (1998b) Ändrat förslag till europaparlamentets och rådets beslut om skapandet av ett samlat instrument för finansiering och programmering för kulturellt samarbete. kom(98)673. Sisältää alkuperäisen ehdotuksen 1998. Asiakirja

- on saatavissa EUR-Lexistä: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1998:0673:FIN:SV:PDF> Viitattu 24.3.2012.
- Komissio (2003) Ehdotus: Neuvoston päätös yhteisön toimintaohjelmasta unionin aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi. kom(2003)276. *Euroopan unionin virallinen lehti* C76 25.3.2004 s. 18. Asiakirja on saatavissa EUR-Lexistä: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0276:FIN:FI:PDF> Viitattu 24.4.2012.
- Komissio (2004) Ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös Kulttuuri 2007 -ohjelman perustamisesta (2007–2013). kom(2004)469. *Euroopan unionin virallinen lehti* C24 29.1.2005 s. 8. Asiakirja on saatavissa EUR-Lexistä: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0469:FIN:FI:PDF> Viitattu 24.4.2012.
- Komissio (2005a) Ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös kaudella 2007–2013 toteutettavasta ”Kansalaisten Eurooppa” -ohjelmasta unionin aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi. kom(2005)116. *Euroopan unionin virallinen lehti* C172 12.7.2005 s. 25. Asiakirja on saatavissa EUR-Lexistä: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0116:FIN:FI:PDF> Viitattu 24.4.2012.
- Komissio (2005b) Ehdotus: Neuvoston päätös perusoikeuksia ja kansalaisuutta koskevan erityisohjelman perustamisesta vuosiksi 2007–2013 osana perusoikeuksien ja oikeusasioiden yleisohjelmaa. kom(2005)122. *Euroopan unionin virallinen lehti* C211 30.8.2005 s. 6. Asiakirja on saatavissa EUR-Lexistä: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005PC0122%2802%29:FI:HTML> Viitattu 24.4.2012.
- Neuvosto (1995) Neuvoston [---] yhteinen kanta [---] Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen tekemiseksi taide- ja kulttuuritoimintaa koskevasta Euroopan laajuudesta tukiohjelmasta (Kaleidoskooppi). *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 281 25.10.1995 s. 10–18.
- Neuvosto (1996a) Neuvoston [---] yhteinen kanta [---] Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen [---] tekemiseksi kirjan ja lukemisen alaa koskevasta tukiohjelmasta (Ariane). *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 264 11.9.1996 s. 34–45.
- Neuvosto (1996b) Neuvoston [---] yhteinen kanta [---] Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen [---] tekemiseksi kulttuuriperintöä koskevasta yhteisön toimintaohjelmasta (”Rafael”-ohjelma). *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 264 11.9.1996 s. 69–79.
- Neuvosto (1999) Neuvoston [---] yhteinen kanta [---] Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen [---] tekemiseksi kulttuuriyhteistyön yhtenäisen rahoitus- ja ohjelmointivälineen perustamisesta (Kulttuuri 2000 -ohjelma). *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 232 13.8.1999 s. 25–36.
- Neuvosto (2006a) Neuvoston [---] yhteinen kanta [---] Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen [---] tekemiseksi Kulttuuri-ohjelman perustamisesta. *Euroopan unionin virallinen lehti* C 238E 3.10.2006 s. 18–30.
- Neuvosto (2006b) Neuvoston [---] yhteinen kanta [---] Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen [---] tekemiseksi aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi vuosina 2007–2013 toteutettavasta ”Kansalaisten Eurooppa” -ohjelmasta. *Euroopan uni-*

- onin virallinen lehti* C 295E 5.12.2006 s. 69–79.
- Parlamentti (1995a) Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi luoda taide- ja kulttuuritoimintaa tukeva Euroopan laajuinen Kaleidoscope 2000 -ohjelma. Lainsäädäntöpäätöslauselma, ensimmäinen käsittely. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C106 1.5.1995 s. 281–189.
- Parlamentti (1995b) Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi kirjoja ja lukemista koskevaksi tukiohjelmaksi – Ariane. Lainsäädäntöpäätöslauselma, ensimmäinen käsittely. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 109 1.5.1995 s. 289–298.
- Parlamentti (1995c) Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi kulttuuriperintöä koskevasta yhteisön toimintaohjelmasta – Raphael-ohjelma. Lainsäädäntöpäätöslauselma, ensimmäinen käsittely. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C287 30.10.1995 s.161–178.
- Parlamentti (1995d) Päätös neuvoston yhteisestä kannasta, joka koskee Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöstä käynnistää taide- ja kulttuuritoimintaa koskeva Euroopan laajuinen tukiohjelma ”Kaleidoskooppi”. Toinen käsittely. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 323 4.12.1995 s. 31–35.
- Parlamentti (1996a) Päätös sovittelukomitean hyväksymästä yhteisestä tekstistä Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi taide- ja kulttuuritoimintaa koskevasta Euroopan laajuisesta tukiohjelmasta (Kaleidoskooppi). Kolmas käsittely. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 96 1.4.1996 s. 232–233.
- Parlamentti (1996b) Päätös neuvoston vahvistamasta yhteisestä kannasta Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen tekemiseksi kirjan ja lukemisen alaa koskevasta tukiohjelmasta (Ariane). Parlamentin tarkistukset, toinen käsittely. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 347 18.11.1996 s. 25–29.
- Parlamentti (1996c) Päätös neuvoston vahvistamasta yhteisestä kannasta Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen tekemiseksi kulttuuriperintöä koskevasta yhteisön toimintaohjelmasta (Rafael-ohjelma). Parlamentin tarkistukset, toinen käsittely. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 347 18.11.1996 s. 29–31.
- Parlamentti (1997a) Päätös sovittelukomitean hyväksymästä yhteisestä ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi kirjan ja lukemisen alaa koskevasta kääntämisen kattavasta tukiohjelmasta (Ariane). Kolmas käsittely. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 286 22.9.1997 s. 207.
- Parlamentti (1997b) Päätös sovittelukomitean hyväksymästä yhteisestä ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi kulttuuriperintöä koskevasta yhteisön toimintaohjelmasta (”Rafael”-ohjelma). Kolmas käsittely. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C304 6.10.1997 s. 31–32.
- Parlamentti (1998) Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi kulttuuriryhteyden yhtenäisen rahoitus- ja ohjelmointivälineen perustamisesta (Kulttuuri 2000 -ohjelma). Lainsäädäntöpäätöslauselma. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C359 23.11.1998 s. 28–43.
- Parlamentti (1999) Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma neuvoston yhteisestä kannasta Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen tekemiseksi

- kulttuuriyhteistyön yhtenäisen rahoitus- ja ohjelmointivälineen perustamisesta (Kulttuuri 2000 -ohjelma). Toinen käsittely. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 154 5.6.2000 s. 125–132.
- Parlamentti (2000) Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma sovittelukomitean hyväksymästä yhteisestä tekstistä Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi Kulttuuri 2000 -ohjelman perustamisesta. Kolmas käsittely. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* C 309 27.10.2000 s. 61–62.
- Parlamentti (2003) Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma ehdotuksesta neuvoston päätökseksi yhteisön toimintaohjelmasta unionin aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi. *Euroopan unionin virallinen lehti* C 87E, 7.4.2004 s. 484–495.
- Parlamentti (2005) Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi Kulttuuri 2007-ohjelman perustamisesta. Ensimmäinen käsittely. *Euroopan unionin virallinen lehti* C 272E 9.11.2006 s. 233–241.
- Parlamentti (2006a) Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma ehdotuksesta neuvoston päätökseksi perusoikeuksia ja kansalaisuutta koskevan erityisohjelman perustamisesta vuosiksi 2007–2013 osana perusoikeuksien ja oikeusasioiden yleisohjelmaa. *Euroopan unionin virallinen lehti* C 317E 23.12.2006 s. 838–846.
- Parlamentti (2006b) Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseksi kaudella 2007–2013 toteuttavasta ”Kansalaisten Eurooppa” -ohjelmasta unionin aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi. Ensimmäinen käsittely. *Euroopan unionin virallinen lehti* C 293E 2.12.2006 s. 210–222.
- Parlamentti (2006c) Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma neuvoston yhteisestä kannasta Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen tekemiseksi Kulttuuri-ohjelman perustamisesta. Toinen käsittely. *Euroopan unionin virallinen lehti* C 313 20.12.2006 s. 88–100.
- Parlamentti (2006d) Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma neuvoston yhteisestä kannasta Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen tekemiseksi aktiivisen Euroopan kansalaisuuden edistämiseksi vuosina 2007–2013 toteuttavasta ”Kansalaisten Eurooppa” -ohjelmasta. Toinen käsittely. *Euroopan unionin virallinen lehti* C 313E 20.12.2006 s. 187–199.
- Päätös (1996) Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös [---] taide- ja kulttuuritoimintaa koskevasta Euroopan laajuisesta tukiohjelmasta (Kaleidoskooppi). *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* L 99 20.4.1996 s. 20–26.
- Päätös (1997a) Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös [---] kirjan ja lukemisen alaa koskevasta kääntämisen kattavasta tukiohjelmasta (Ariane). *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* L 291 24.10.1997 s. 26–34.
- Päätös (1997b) Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös [---] kulttuuriperintöä koskevasta yhteisön toimintaohjelmasta (Rafael-ohjelma). *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* L 305 8.11.1997 s. 31–41.
- Päätös (2000) Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös [---] Kulttuuri 2000 -ohjel-

- man perustamisesta. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti* L 63 10.3.2000 s. 1–9.
- Päätös (2004) Neuvoston päätös [---] yhteisön toimintaohjelmasta unionin aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi (kansalaisosallistuminen). *Euroopan unionin virallinen lehti* L 30 4.2.2004 s. 6–14.
- Päätös (2006a) Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös [---] aktiivisen Euroopan kansalaisuuden edistämiseksi vuosina 2007–2013 toteutettavasta ”Kansalaisten Eurooppa” -ohjelmasta. *Euroopan unionin virallinen lehti* L 378 27.12.2006 s. 32–40.
- Päätös (2006b) Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös [---] Kulttuuri- ohjelman perustamisesta (2007–2013). *Euroopan unionin virallinen lehti* L 372 27.12.2006 s. 1–11.
- Päätös (2007) Neuvoston päätös [---] perusoikeuksia ja kansalaisuutta koskevan erityisohjelman perustamisesta vuosiksi 2007–2013 osana perusoikeuksien ja oikeusasioiden yleisohjelmaa. *Euroopan unionin virallinen lehti* L 110 27.4.2007 s. 33–39.
- Talous- ja sosiaalikomitea (1995) Opinion on the proposal for a European Parliament and council Decision establishing a Community action programme in the field of cultural heritage Raphaël. *Official Journal of the European Communities* C 256 2.10.1995 s. 38–40.
- Talous- ja sosiaalikomitea (2005) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös kaudella 2007–2013 toteutettavasta ’Kansalaisten Eurooppa’ -ohjelmasta unionin aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi”. *Euroopan unionin virallinen lehti* C 28, 3.2.2006 s. 29–34.
- Talous- ja sosiaalikomitea (2006) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta [---] ”Ehdotus: neuvoston päätös perusoikeuksia ja kansalaisuutta koskevan erityisohjelman perustamisesta vuosiksi 2007– 2013 osana perusoikeuksien ja oikeusasioiden yleisohjelmaa”. *Euroopan unionin virallinen lehti* C 69 21.3.2006 s. 1–4.

Kirjallisuus

- Aarnio, Eeva (1998). *Päämäärät liikkeessä. Puolueohjelmien kirjoittamisen muuttuvat merkitykset Suomessa 1950-luvulta 1990-luvulle*. Jyväskylä: SoPhi.
- Aarnio, Eeva & Kanerva, Jukka (1995). Saatteeksi. Teoksessa Eeva Aarnio & Jukka Kanerva (toim.) *Puolueohjelmien tutkimuksen nykysuunnat*. Jyväskylän yliopisto: Valtio-opin laitos julkaisuja 69.
- Allen, John (2008). Pragmatism and power, or the power to make a difference in a radically contingent world. *Geoforum* 29, 1613–1624.
- Barnett, Clive (2001). Culture, policy and subsidiarity in the European Union: From symbolic identity to the governmentalisation of culture. *Political geography*, 20(4) s. 405–426.
- Bialasiewicz, Luiza, Elden, Stuart & Painter, Joe (2005). The constitution of the EU territory. *Comparative European politics* 2005, 3, 333–363.
- Breakwell, Glynis M. (2004). Identity change in the context of the growing influence of European Union institutions. Teoksessa Richard K. Herrmann, Thomas Risse

- & Marilyn B. Brewer (toim.) *Transnational identities. Becoming European in the EU*. Lanham & Oxford: Rowman & Littlefield Publishers Inc, 25–39.
- Christiansen, Thomas, Jörgensen, Knud Erik & Wiener, Antje (2001). Introduction. Teoksessa Thomas Christiansen, Knud Erik Jörgensen & Antje Wiener (toim.) *The Social construction of Europe*. London: Sage, 1–19.
- Dean, Mitchell (1999). *Governmentality. Power and rule in modern society*. London: Sage.
- della Porta, Donatella (2007). The Europeanization of protest: A typology and empirical evidence. Teoksessa Beate Kohler-Koch & Berthold Rittberger (toim.) *Debating the democratic legitimacy of the European Union*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 189–208.
- Engels, Friedrich (1959). Kirje A. Bebelille 18.–28.3.1875. Teoksessa Karl Marx & Friedrich Engels (1959) *Valitut teokset II*. Petroskoi: Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike, 29–35.
- Eriksen, Erik Oddvar (2007). Conceptualizing European public spheres: General, segmented and strong publics. Teoksessa John Erik Fossum & Philip Schlesinger (toim.) *The European Union and the public sphere: A communicative space in the making?* s. 23–43. Routledge.
- Haahr, Jens Henrik (2005). *Governmentality and the problem of democracy in European integration*. Working paper series. Centre for democratic network governance. Roskilde university.
- Habermas, Jürgen (1998). *The inclusion of the other. Studies in political theory*. Toim. Ciaran Cronin & Pablo de Greiff. Cambridge: Polity Press & Massachusetts Institute of Technology. Alkuteos Die Einbeziehung des anderen. Studien zur politischen Theorie. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Heikkinen, Vesa (2000). Konvention kentillä – kertomuksia kielitöistä. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiirilä: *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus, 267–296.
- Heiskala, Risto (2012). EU tarvitsee valtion rajat ylittävän median. *Helsingin sanomat* 5.3.2012.
- Herrmann, Richard & Brewer, Marilyn B. (2004) Identities and institutions. *Becoming European in the EU*. Teoksessa Richard K. Herrmann, Thomas Risse & Marilyn B. Brewer (toim.) *Transnational identities. Becoming European in the EU*. Lanham & Oxford: Rowman & Littlefield Publishers Inc, 1–22.
- Koselleck, Reinhart (1979). *Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Massey, Doreen (2003). Paikan käsitteellistäminen. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 51–83. Suomentanut Juha Koivisto.
- Miller, Peter & Rose, Nicolas (2008). *Governing the present. Administering economic, social and personal life*. Oxford: Polity.
- Miller, Toby (1998). *Technologies of truth: cultural citizenship and the popular media*. Minneapolis: University of Minnesota.
- Monnet, Jean (1978). *Memoirs*. Englanninkielinen käännös Richard Maine. London: Collins. Alkuperä. 1976.

- Nanz, Patrizia (2006). *Europolis: Constitutional patriotism beyond the nation state*. Manchester University Press.
- Palola, Elina (2007). Kuilua sulkemassa – kommunikaatio Euroopan ja eurooppalaisten välillä. Teoksessa Elina Palola: *Näkökulmia eurooppalaiseen sosiaalipolitiikkaan: malli, väestö, resurssit ja kommunikaatio*. Helsinki: Stakes, 1–21.
- Palonen, Kari (1997). Puolueohjelmien retorisesta luennasta. Teoksessa Kari Palonen: *Kootut retoriikat*. Jyväskylä: Sophi, 21–32. Alkuperä. 1992.
- Pekonen, Kyösti (1991). *Symbolinen modernissa politiikassa*. Jyväskylän yliopisto: Nykylä kulttuurin tutkimusyksikön julkaisu no 25.
- Pekonen, Kyösti (1995). Puolueohjelman idea. Teoksessa Eeva Aarnio & Jukka Kanerva (toim.) *Puolueohjelmien tutkimuksen nykysuunnat*. Jyväskylän yliopisto: Valtio-opin laitos julkaisu 69, 24–35.
- Risse, Thomas (2004a). Social constructivism and European integration. Teoksessa Antje Wiener & Thomas Diez (toim.) *European integration theory*. Oxford: Oxford University Press, 159–176.
- Rose, Nikolas (1999). *Powers of freedom. Reframing political thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shore, Cris & Wright, Susan (1997). Policy: a new field for anthropology. Teoksessa Cris Shore & Susan Wright (toim.) *Anthropology of policy. Critical perspectives on governance and power*. London & New York: Routledge, 3–39.
- Tassin, Etienne (1992). Europe: A political community? Teoksessa Chantal Mouffe (toim.) *Dimensions of radical democracy. Pluralism, citizenship, community*. London & New York: Verso, 169–192.
- Waever, Ole (2004). Discursive approaches. Teoksessa Antje Wiener & Thomas Diez (toim.) *European integration theory*. Oxford: Oxford University Press, 197–216.
- Walters, William & Haahr, Jens Henrik (2005). *Governing Europe. Discourse, governmentality and European integration*. London: Routledge.
- Warleigh, Alex (2000). The hustle: Citizenship practice, NGOs and “policy coalitions” in the European Union – The cases of auto oil, drinking water and unit pricing. *Journal of European public policy* 7(2), 229–43.
- Wittgenstein, Ludwig (1980). *Culture and value. Vermischte Bemerkungen*. Toim. G.H. von Wright yhteistyössä Heikki Nymanin kanssa. Engl. Käännös Peter Winch. Oxford: Basil Blackwell.
- Wright, Scott (2007). A virtual European public sphere? The Futurum discussion forum. *Journal of European public policy* 14(8), 1167–1185.
- Wodak, Ruth & Wright, Scott (2006). The European Union in cyberspace. Multilingual democratic participation in a virtual public sphere? *Journal of language and politics* 5(2), 251–275.